

Josep Maria MARQUÈS I PLANAGUMÀ
Pep VILA

LLICÈNCIES I PERMISOS DE REPRESENTACIONS TEATRALS EN LES COMARQUES GIRONINES DE LA CONTRAREFORMA¹

A l'Arxiu Diocesà de Girona² es conserven, juntament amb altres autoritzacions de tipologia molt variada, les llicències i permisos per a representar obres nadalenques, misteris passionístics, obres hagiogràfiques i veterotestamentàries, balls de cavallets, etc. Aquests decrets permeten creure que durant els segles XVI i XVII l'església tenia sota control la majoria d'aquests tipus de representacions de les quals no ens han pervingut els textos. Podem parlar així d'un teatre, que a grans trets, és una derivació del medieval, una vegada s'ha secularitzat. Si avui podem quantificar aquesta petita producció, una llesca d'un immens iceberg teatral és gràcies als permisos administratius que ens n'han arribat.

Aquestes referències tenen, doncs, un valor històric remarcable ja que ajuden a refer la migrada producció del nostre teatre durant el segle XVII. D'una banda veiem com als pobles més petits i més apartats hi ha un moviment teatral que tradueix unes pràctiques d'organització social, cultural i religiosa que fins ara desconeixíem. De l'altra, alguns d'aquests esquemes teatrals arriben fins als nostres dies. Les actuals escenificacions de passions i pastorets representen un progrés en aquesta línia teològica i simbòlica, que enfonsa les seves arrels en un teatre català conservador de mena, poc evolucionat per causes molt diverses.

La lectura d'aquests permisos ens confirma la mecànica que havien de seguir els qui volien representar un tipus de teatre religiós, apologetic, que moltes vegades tenia una valor pedagògic comprovat, que servia per acostar millor la fe al poble a través d'exemplificacions de passatges dels evangelis o d'episodis claus de la vida d'un sant. Les confraries, els rectors dels pobles, obrers i parroquians de la vila que treballaven en aquests moviments eclesials participatius, particulars, s'adreçaven a la cúria i demanaven per escrit una autorització administrativa per a representar tota mena de misteris.

1. El primer estudiós que donà notícia d'aquestes representacions fou mossèn Gabriel ROURA, que en aquell moment era arxiver diocesà. Al «Punt Diari» (2-IV-1980), publicà l'article *Algunes representacions de 'Misteris'*, amb el comentari i la tria d'algunes d'aquestes representacions. Més endavant, a partir de l'inventari de les sèries de l'Arxiu diocesà, redactat per Josep M. Marquès i Planagumà, hem donat una llista abreujada d'aquests permisos en el nostre treball *Notes sobre antigues representacions teatrals a les comarques gironines*, dins «Annals de l'Institut d'Estudis Gironins», XXXV (1995), 297 i ss.

2. Registres cronològics de la sèrie U, establerts per Josep M. Marquès. Hom pot consultar la relació exhaustiva a la Biblioteca del Seminari Conciliar de Girona.

Notem que són molt abundoses les obres representades en castellà. Dintre del repertori hi ha peces diverses que més endavant estudiarem, tot un mostrari del teatre que es representava a les nostres comarques durant el segle XVII, les notícies sobre representacions del qual ordenem cronològicament.

La mediació teatral

Des de temps molts antics, els espectacles i el món del teatre foren anatematitzats per corrompre els costums. Per als moralistes, la festa sempre fou motiu permanent de controvèrsia. El vessant lúdic i la llibertat d'esperit que encomanava, xocava amb les rígides concepcions socials dels qui mantenien el poder. El teatre era un fet social innegable, un món a part sobre el qual s'havia de legislar. Els pares de l'església, entre els quals es destaca la figura de Tertul·lià (c.160-220) van deixar molts escrits apològics sobre la perillositat del teatre per al conjunt de conceptes, creences i ideals morals del moment.

Al nostre país, l'Església a través dels Concilis Provincials Tarraconenses, canons, constitucions conciliars i reunions sinodals té cura de tutelar i reglamentar tota aquesta producció festiva. Darrere hi havia una autoritat eclesiàstica poderosa amb un principi de docilitat molt acusada. Moltes vegades el bisbe s'erigia en censor per així evitar les desviacions ideològiques de les obres presentades a reglamentació. La pervivència dels costums tradicionals en moltes celebracions religioses obligava les autoritats a escapar bona part dels elements més bigarrats i pintorescs que componien la festa religiosa.³

3. Josep Maria MARQUÈS al seu llibre *Concilis Provinciales Tarraconenses* (Clàssics del Cristianisme, 50bis), Barcelona, Proa 1994, reproduïx una selecció de textos de les constitucions catalanes (1230-1727). Entre els que fan referència a culte i celebracions, destaquem les interdiccions de Ferran de Lloaces (1564) que recomanen de no admetre a les processons persones que representin reis o poetes, ni nens o nenes despallats que fan d'àngels, ni animals; la de José Sanxis (1685), sobre representacions de la Passió i Pastorets, que fa així: «Manem, amb aprovació del sacre concili, que ni en la nit de Nadal de Senyor ni en altres dies de festa, sia del Corpus o de la Setmana Santa, hom no faci en les esglésies representacions del Naixement de Nostre Senyor Jesucrist ni d'un altre misteri a la manera teatral, ni tampoc processons en les quals la Passió del Senyor sigui representada al viu per persones, tot i que en altres circumstàncies les representacions d'aquest tipus semblen pietoses i lloables, perquè sovint són indecoroses i es duen a terme indecentment. Els rectors i els altres que tenen cura d'ànimes que permetessin fer representacions d'aquestes a les esglésies, els condemnem per aquesta constitució a la pena de suspensió durant dos mesos» (160-161). La de Pere de Copons, de 1752, que deixa sense efecte les funcions religioses després del toc d'oració, especialment els anomenats Oratoris; es prohibeix absolutament la música de teatre (pàgs. 159 i ss).

Encara que Josep MASSOT i MUNTANER, *Notes sobre la supervivència del teatre català antic*, dins «Estudis Romànics», XI (1962 [1967]), va recollir, entre moltes d'altres, les disposicions sobre les relacions entre la dramatúrgia popular i el poder sancionador de l'església en l'àmbit de les comarques gironines, transcrivim de nou alguns fragments dels principals textos, d'origen i època molt diversos, que mostren una vegada més la popularitat dels gèneres dramàtics religiosos, i que les repetides recomanacions i/o prohibicions eclesiàstiques de representar-los a dintre i fora de les

Subsidiàriament s'havia de controlar que no hi hagués desordres en els recintes sagrats, vigilar una certa dissidència pel que feia a les fonts de les obres perquè no s'apartessin de l'ortodòxia, com ho demostra l'existència d'una passió catalana censurada al segle XVII que eliminà tots els relats edípics sobre la vida de Judes.⁴

esglésies queien sempre en l'oblit:1543. Girona, Joan Margarit 1543: «Repraesentationes nullae fiant absque licentia», *Constitutiones Synodales Dioecesis Gerunden. in unum collectae, renovatae, et auctae sub...*Dr. Fr. Michael Pontich, Gerundae 1691, Lib.III, Tit.14, Cap.I., 246-247:

«Cupientes evitare diversa scandala, quae circa infrascripta multotiens sequuntur, et sequi possent, et adimplere ea, quae in Sacris Conciliis praecipuntur, et aliis certis ex causis animum nostrum moventibus, mandamus sub excommunicationis sententia, sive poena contra omnes, et quoscumque contra infrascripta quovismodo facientes, in his scriptis proferimus, et promulgamus, quatenus nullas passionis Domini Iesu-Christi, nec alias divinatorum mysteriorum repraesentationes in Civitate, nec Dioec. Gerunden. faciant, seu facere attentent, seu praesumant, absque expressa licentia nostra, seu nostri Vicarii Generalis...».

1566. Concili Provincial de la Tarraconense presidit a Barcelona per l'arquebisbe Ferran Lloazes: *Constitutionum Provincialium Tarraconensium Libri Quinque*, Tarracone, 1593, Lib.III, Tit.31, Cap.II, 267-270: «Deambulationes per ecclesiam, quibus divinum officium impeditur, spectacula fabularum, cantus vulgares, ludrica, quibus risus excitari solent, vani puerorum ludi, computationes, prandia in ecclesia prohibentur; et extra illam personati, et larvati, qui eremitas, monachos, Episcopos, aut Cardinales imitantur».

«Eadem quoque ratione omne genus spectaculorum, et fabularum, necnon vulgarium verborum cantus, exceptis cantibus approbatis ab Ordinariis, ac recitationes, atque alias quascumque similes actiones, vel, ut vocant repraesentationes, in ecclesia fieri prohibemus; neve inter divina profana, etiam si ad pietatem dicantur conducere, misceantur».

1684. Girona, Sever Tomàs Auter: «Repraesentationes Natalitii, et Passionis Domini nostri Iesu Christi in Ecclesiis, neque in Processionibus minime fiant, et ab iis Puellae vestibibus albis circumamictae abstintant, neque fiant tripudia, vulgo los *Cavallets*»; *Constitutiones Synodales Dioecesis Gerunden*. 1684, Lib.III, Tit, 14, Cap.6, 252. «[...] Et in hac nostra Dioecesi Gerunden. Huiusmodi precrebuerit abusus, maxime in Processionibus, et nocte Sacratissima Nativitatis Domini nostri Iesu Christi, quem de medio tollere cupientes, Synodo approbante statuimus, praecipimus, et mandamus: ne in posterum in Ecclesiis dictae Dioecesis fiant repraesentationes, vulgo los *Pastorets*; neque in Hebdomada Sancta in Processionibus, nec alias repraesentationes ad vivum Passionis Domini nostri Iesu Christi Puellae vestibibus albis circumamictae, et chorum facientes sine nostra expressa licentia, tam ab his Processionibus, quam ab aliis penitus abstintant. Evitentur etiam tripudia, vulgo los *Cavallets*, et Curati Ecclesiarum talia fieri non permittant, sub poena decem librarum Barchinonensium».

1689. Girona, Miquel Pontich: «Repraesentationes Passionis, seu depositionis a Cruce ad vivum D.N.Iesu Christi, nec intus, nec extra Ecclesiam fiant»: *Constitutiones Synodales Dioecesis Gerunden*. 1689, Lib.III, Tit, 14, Cap. 8, 254: «Approbantes praemaxime constitutionem super iis editam, per immediatum praedecessorem nostrum de anno 1684 et illi adhaerentes, adiicimus, et Synodo laudante, et approbante statuimus, decernimus, et mandamus: Quod a caetero repraesentationes ad vivum Passionis D.N.Iesu Christi, vulgo la *Presa*, nec illius depositionis a Cruce, neque intra, neque extra Ecclesiam fiant sub poena excommunicationis. Et Curati talia permittentibus, decem librarum nostro, et successorum nostrorum arbitrio, locis piis aplicandarum».

1717. Concili Provincial Tarraconense celebrat a Girona sota la presidència del bisbe gironí, Joan de Taverner i Rubí: «Colloquia, deambulationes, strepitus, vociferationes, actiones profanae, scenae, et contractus in Ecclesiis fieri prohibentur»: Concili Tarraconense celebrat a Girona que fou presidit pel bisbe Joan de Taverner i Rubí, 1717, *Constitutiones Sacri Concilii Provincialis Tarraconensis* 1717, Gerundae, 1718, Const. 26.

4. Josep ROMEU, *Teatre català antic*, I, Curial, Barcelona 1994, 129-130.

El teatre religiós era una altra forma de culte i de pietat que es representava dintre les esglésies (un escenari estable), en capelles, a les porxades adjacents, en cementiris, a la processó del Corpus⁵ pels carrers de la ciutat en forma de senzills entremesos, etc. La progressiva secularització de la societat i les recomanacions del Concili de Trento deslligaren aquestes representacions de l'àmbit dels recintes sagrats amb el trencament del monopoli eclesial, i la prohibició de seguir representat aquestes obres dintre del clos de les esglésies amb l'excepció de la posada en escena del Misteri d'Elx i d'algun *Cant de la Sibila*. Notem, però, com alguns dels permisos que avui indiquem, encara permeten l'escenificació d'obres a les esglésies (8,16,22,31, etc).

Durant el segle XVII l'empenta de la comèdia profana, del teatre cortesà, la proliferació de companyies teatrals que viatjaven arreu, la construcció de teatres als hospitals amb fins benèfics comporten noves controvèrsies sobre la licitud de l'espectacle teatral⁶. El 1614, a Perpinyà, expulsaven del cor de l'església l'ardiaca Valls perquè anava a veure comèdies que no devien agradar a la superioritat: «...sots pena de excomunicació no atrevisen [...] a-nar a veura las comèdias que-s feyen y representaven en la present vila, y lo dit ardiaca no dubtava de anar-y quiscun dia, mugué-se gran avalot en la yglésia ab escàndol de molta gent; y axí fonc extret del cor lo dit ardiacha protestant li fesen testimoniy de l'agravy li feia lo senyor bisbe y ésser col·lector de la cambra apostòlica, tota via ell se n'anà de la església»⁷.

El bisbe de Mallorca, Pedro de Alagón, féu imprimir el 1695 un edicte, en un cartell de dos plecs, en el qual es prohibeixen les representacions del viacrucis i «el ,Devallament' en pena de excomunicació major».

* * *

En l'àmbit de la diòcesi de Girona hem recollit altres textos fragmentaris dels segles XVI i XVII que mostren l'interès de l'Església per regular aquest tipus de teatre i les festes religioses que contenen massa elements profans. Els que les contravenien, estaven subjectes a penes d'excomunió o al pagament de fortes multes. Ordenem cronològicament els fragments més significatius d'aquestes disposicions. Des de 1543 fins a començament del segle XVIII, que és quan hem aturat la nostra recerca, són constants les recomanacions de fer les representacions amb llicència, sense escàndols. Es prohibeixen els cants profans, les representacions en ,viu', els actors travestits, etc. Aquests permisos, que es de-

5. Ramon MIRÓ, *La processó de Corpus i els entremesos*. Cervera, segles XIV-XIX (Textos i Estudis de Cultura Catalana, 60), Barcelona, Curial-Abadia de Montserrat 1998, 258 pp.

6. Emilio COTARELO MORI, *Bibliografía de las controversias sobre la licitud del teatro en España*, Madrid, 1904. Fructuoso BISBE Y VIDAL, *Tratado de las comedias en el qual se declara si son lícitas*, Barcelona, Geronymo Margarit, 1618.

7. Perpinyà, Arxius Departamentals dels Pirineus Orientals, Sèrie G, 241, fol. 25v.

manen a la cúria, anaven íntimament lligats al marc legal superior que les sustentava i les permetia amb tota mena de reserves.

En resum, els documents que oferim a la consideració dels estudiosos del culte i del teatre permeten resseguir la difícil història de les relacions entre les autoritats eclesiàstiques i els clergues o laics que preparaven les obres que sustentaven molts d'aquests espectacles devocionals. Altres vegades són les autoritats municipals les que imposen una interdicció. Un exemple ens l'ofereixen els jurats de la ciutat de Girona que, emparats per la Junta de Guerra, acorden prometre uns vots religiosos de poble per aplacar les penalitats que sofria la gent en la llarga guerra que mantenia amb França (1640-1652). Per tot això aboleixen qualsevol signe profà de les properes festes del Carnestoltes:

«Primerament votam y prometem en dits noms á Nostre Senyor Déu que, á major honra y glòria sua y reformació de nostra vida y costums, no permetrem de assí en avant perpètuament en esta ciutat de Gerona y suburbis las profanas festas de Carnestoltas, balls, disfresas y màsqueras, que tots anys desde las festas de Nadal fins lo die de Cendra se havien acostumat fer en ella, antes bé aquellas impedirem y prohibirem, com de present en virtud de dit vot y promesa impedim y prohibim; exceptats los balls tant solament, que en lo discurs de l'any per ocasió de les festas de algun sant, confraria, esposalles o altre rahonable causa se acostuman fer, los quals com no-s fassen en dit temps per ocasió de la profanitat de carnestoltes, no entenem, si entre Nadal y la coresma se esdevingués alguna de ditas causas y rahons, obligarnos á impedir y prohibir aquells, com se fassan sens mascras y desfressas ó altres pochos honestos entremesos»⁸.

La polèmica sobre si bona part d'aquest teatre religiós que ara anem a veure, era ,pompa diaboli' o bé un catecisme il·lustrat arriba fins a les portes de la Revolució Francesa quan l'església imposa unes manifestacions religioses més sòbries i rígides.

Consideracions generals sobre aquestes obres

En aquest context, que tal com veiem és molt reglamentat, el teatre en català i castellà gaudia de bona salut. Les obres arribaven als escenaris dels llogarets més impensables (esglésies, porxos, cementiris, etc). En una època en què els textos són tan migrats, ara podem eixamplar la base sociològica d'aquest teatre, conèixer les preferències i els títols de major audiència, unes obres que agermanen drama i religió. Ben sovint són escenificacions promogudes o manades per clergues, que hi feien papers d'actors o n'eren directors d'escena, amb la complicitat de les confraries i altres grups de religiosos i de laics de la comunitat. Aquests espectacles públics que es feien amb motiu de celebracions especials (Nadal, Pasqua, Corpus, l'Assumpció, festes en honor del sant

8. Emili GRAHIT, *Gerona bajo la dominación francesa*, «Revista de Gerona», XV (1891), 124.

patró del poble), combinen la fe amb l'espectacle, un aiguabarreig d'elements religiosos i profans per fer la peça més atractiva. En general la massa d'espectadors era poc culta. Hi havia la temptació d'educar religiosament els espectadors sense desdenyar l'aspecte festiu, en una sàvia conjunció d'elements temporals i eterns.

Desconexem si aquests permisos que recullen obres representades des de 1613 fins al 1680 generaven resposta administrativa, si es concedien tots. Hem comprovat que no n'hi ha cap que afecti les obres que, ben segur, es representaven a la ciutat de Girona. Des del punt de vista de la història del teatre és de dolendre que moltes d'aquestes comunicacions no siguin més explícites. Ara per ara, ens deixen a les fosques sobre quants i quins actors hi intervenien, quins espais teatrals utilitzaven quan no ho indiquen, sobre la personalitat dels autors o dels arranjadors, els horaris de les representacions. A Calonge (12) representen una obra nadalenca «amb hàbits pastorils». A Palol de Revardit (37) escenifiquen episodis de la Passió en «lloc i hàbits decents».

Els títols de les obres de vegades són enganyosos ja que n'hi ha que surten escrits en català i castellà, amb un rúbrica idèntica. Tampoc no tenim precisions sobre la llengua dels autors, qui eren els copistes i els arranjadors de totes aquestes passions. Les notícies que ens han arribat són com anelles perdudes d'una indústria teatral poderosa, feta amb un propòsit moral com ho foren per exemple les obres contingudes a les famoses *Consuetes Mallorquines*⁹ de final del segle XVI. Alguns títols d'aquestes obres no deixen prou clar si eren peces religioses o només amb elements religiosos, farses profanes contrafetes espiritualment, etc. Només en alguns casos sabem dels autors o arranjadors. Reginald Poc, un religiós dominicà, predicador, professor universitari que publicà diverses obres en castellà, revisà un text passionístic sobre l'episodi del Sant Sopar que s'escenificà al poble de Les Planes (1). Felicià Tarrats, rector de Tarradelles (7,9,18,44), va escriure una obra hagiogràfica sobre sant Mer, abat de Banyoles, obra que degué tenir un cert èxit perquè fou representat per una companyia itinerant en diversos llocs. A Sant Dalmai (13) es representa una passió de Joan Baptista Miró, natural de Lleida, autor dramàtic que no hem sabut identificar.

També tenim notícies de 'cavallets' (15, 22, 29, 31,45) ballats en distintes esglésies; un permís a Canet de Mar per posar un llit a la Mare de Déu (32) en ocasió de la festivitat de l'Assumpció. A Camprodon (33) es representà una obra assumpcionista en castellà, etc.

D'entre els gèneres conreats per excel·lència dins una tradició popular, els més abundosos eren el dedicats als pastorets representats per Nadal, al costat del teatre passionístic escenificat per la Setmana Santa, especialment els Dijous i Divendres sants. En unes taules al final de l'article hem quantificat aquesta producció amb el desglossament per obres, episodis cíclics i llocs de representació. Hi havia pobles en què sembla que representaven la passió sencera; en

d'altres, només determinats fragments. L'episodi passionístic més popular i representat era el del *Davallament de la Creu*.¹⁰

L'abundància d'obres hagiogràfiques¹¹, vides de sants i santes (Justa i Rufina, sant Mer, sant Tomàs) arrelades en l'inconscient col·lectiu, dels quals es dramatitzaven els miracles, els episodis més vistents de la seva fe cristiana i del seu martiri a mans de cruels botxins, s'explicaria pel gran nombre de canonitzacions fetes durant el Barroc, per la influència d'aquest culte al llarg del segle XVII. Molts escriptors del Segle d'Or castellà escriuen teologia per a l'escena. La història miraculosa que es contava en aquestes vides tenia un gran atractiu escenogràfic, per damunt de la substància dramàtica dels seus personatges.

Hi trobem també obres teològiques més abstractes (3, 5), derivades potser de l'auto sacramental castellà, un tipus d'obra fruit de la Reforma catòlica espanyola, amb la presència de personatges al·legòrics. Eren peces possiblement destinades a un públic més culte que casaven el gust del poble per la diversió amb l'exigència del nou esperit reformador. D'entre les veterotestamentàries destaquem una obra sobre Sant Joan Baptista (2), la representació de dues obres de l'aragonès Bartolomé Palau, la *Victoria Christi* (10), una obra impresa molt coneguda i escenificada en diversos pobles del Bisbat de Vic, i la *Comedia de Santa Orosia* (35). Les fonts d'aquest teatre cal buscar-los en episodis de l'Antic i del Nou Testament, en les llegendes bíbliques, els relats sobre vides de sants com els d'Antoni Vicent Domènec, els *Acta Sanctorum*, etc.

Representacions ordenades cronològicament

1. 1613-1614, (AGD, Sèrie U, vol. 318) f. 5 - Les Planes : llicència per a representar (= l.p.a.r.), el Dijous Sant, la *Història de la Cena de Nostre Senyor*, obra corregida per Reginald Poc.¹²

10. Entre la nota anterior i aquesta el text esmenta Felicià Terrats, sobre el qual hem aplegades les notícies següents: nascut a Queixàs, el 1616 guanyà per oposició la rectoria de Terradelles (*Manual 1616*, f. 163v). El 1641 rebé el benefici de Sant Pere dels Camps d'Argelaguer, a presentació de Miquel Sitjans i Llobera, pagès d'Argelaguer (*Manual 1641*, f. 17v). No consta la data de la seva mort, però el 1654 hom complí un llegat seu.

Sobre el *Davallament de la Creu* a Girona vegeu Joan Gaspar ROIG I JALPÍ, *Resumen historial de las grandezas y antigüedades de la ciudad de Gerona...* Barcelona, J. Andreu 1678, 400. A l'Arxiu Diocesà de Girona es pot consultar la *Consuetud de Sant Feliu de Girona* (Signatura 261, pàgs. 51-52), manuscrit de mitjan segle XVII, que recull la preparació d'aquesta cerimònia. Aquella representació estava molt controlada pels sínodes de 1684 i 1689 i pel concili de 1685. L'explicació del detall de l'espectacle apareix ratllada a la consuetud, motiu que ens fa pensar que es prohibí la representació en una data indeterminada.

11. El teatre de sants és abundantíssim al Rosselló i Mallorca. Sobre aquest teatre en general, vegeu l'estudi de Josep ROMEU, *Teatre hagiogràfic*, vol. I, Barcelona, Barcino 1957. En aquest treball s'analitzen dues consuetes teatrals del segle XVI sobre sant Eudald i Santa Àgata provinents de sant Joan de les Abadesses (pàgs. 45-73). Romeu esmenta també el treball de Ramon BONET LLACH, *Vida i culte de sant Eudald*, 170-171, que assenyalava una comèdia sobre sant Eudald, copiada en un manuscrit de mitjan segle XVII, representada a Montagut el 1702, avui en poder d'un particular.

12. De Planoles, Ripollès, segle XVII. Eclesiàstic i escriptor. Dominicà i professor de teologia de Perpinyà.

9. Barcelona, Biblioteca de Catalunya, ms. 1139.

2. 1616-1617, f. 11v - Sant Llorenç de la Muga: L. a Bartomeu Vilar, paraire i companys p.a.r. el dia de Sant Joan Degollat, la *Historia llamada de la degollation de San Juan Bautista*.

3. 1616-1617, f. 20 - La Bisbal: L. a Hilarió Fina, apotecari de La Bisbal, p.a.r. *El passo del santíssimo sacramento del altar*¹³ (els interlocutors són: Fe, Entendimiento, Razón y Ignorancia).

4. 1618-1619, f. 29 - Sant Llorenç de la Muga: L. a Montserrat Pous, p.a.r. la *Historia de Santo Tomás de Aquino*.

5. 1621-1622, f. 10 - Cementiri de Lladó: L.p.a.r. *El loco cuerdo*.

6. 1621-1622, f. 14 - Navata: L.p.a.r. la *Tragicomedia del felice alumbramiento, vida y martirio de las gloriosas santas vírgenes Justa y Rufina*.

7. 1628-1629, f. 11v - La Jonquera: A Antoni Gadilla, ferrer de La Jonquera, i companys, l.p.a.r. *La comedia de Sant Amerio, abat de la villa de Banyolas*.

8. 1631-1632 - Crespià, f.149: L.p.a.r. el *Davallament de la Creu*, el dia de Dijous Sant davant l'altar major, i l'endemà durant la processó de la Puríssima el *Misteri de la Passió de Christo*. Notem que encara es representa l'obra dintre un clos sagrat.

9. 1643 - La Jonquera: L. a Antoni Gadilla, ferrer de la Jonquera, i altres companys, p.a.r. *La comedia de Sant Amerio, abat de la villa de Banyolas*¹⁴

10. 1645 - Juià: L.p.a.r. la *Victoria Christi*,¹⁵ impresa a Barcelona el 1645, edició de la qual no n'hem sabut trobar cap exemplar.

11. 1663-1664, f. 104: 14 de desembre de 1663. Blanes. *Misteri del Naixement del Fill de Déu*.

12. 1663-1664, f. 192. 17 de desembre de 1664 - Calonge : L.p.a.r. el *Misteri del Naixement*, la nit de Nadal, amb vestits pastorils.

13. 1665 -1667, f. 76v. 28 de març de 1665 - Sant Dalmai: L.p.a.r. *La Tragèdia de la Mort i Passió del Fill de Déu* composta per Joan Baptista Miró, natural de Lleida.

13. Aquesta obra al·legòrica reobre el tema de la presència del gènere de la "moralitat" en el teatre català antic, estudiat per Joan MAS I VIVES al vol.7 de "Llengua i Literatura", 1996, pàgs.91-104.

14. Més endavant torna a sortir, en català, el títol d'aquesta obra.

15. Obra veterotestamentària del dramaturg aragonés Bartolomé Palau. Sobre aquest autor llegiu Pep VILA, *A propòsit de Bartolomé Palau i la dramaturgia espanyola del segle XVI a Catalunya*, dins «Estudi General», núm. 11 (1991), 99-112.

14. Ibíd., 28 de març de 1665, f. 76v. Juià. *Victoria Christi*¹⁶, impresa a Barcelona, 1645.

15. 1665 - Santa Cristina d'Aro, de fer ballar ,cavallets' a la processó del Roser.

16. 1665-67, f. 132v. 21 desembre de 1665 - Cassà de la Selva. *Naixement*, a l'església, la nit de Nadal.

17. 1665-1667, f. 160. 16 d'abril de 1666 - Besalú. *Tragèdia de la mort y passió*.

18. 1665-1667, f. 220. 22 de març de 1667 - Sords : L.p.a.r. *La comèdia de Sant Mer, abat de Banyoles*, composta per Felicià Tarrats, rector difunt de Terradelles.

19. 1665-1667, f. 223. 5 d'abril de 1667 - Calonge : L.p.a.r. a càrrec de la la Confraria de la Puríssima Sang de Calonge el misteri del *Davallament de la Creu*.

20. 1665 -1667, f. 262v. 28 de novembre de 1667 - Monells: L.p.a.r., en la nit de Nadal, el *Misteri del Naixement del Fill de Déu*. Una representació semblant es dona a la Bisbal, f.263.

21. 1668 1669, f. 74. 24 de març de 1668 - Cornellà : L.p.a.r., el Dijous Sant, el *Misteri del Davallament de la Creu* a la capella de Sant Antoni.

22. 1668 - Vilobí: L. per fer ballar els ,cavallets' dins l'església parroquial, en la festa del Roser.

23. 1668 -1669, f. 138. 20 de desembre de 1668. Canet de Mar: L.p.a.r. el *Misteri del Naixement de l'Unigènit Fill de Déu*.

24. 166-1669, f. 166v. 13 d'abril de 1669 - Malgrat: L.p.a.r. la *Tragèdia i Presa de l' Unigènit Fill de Déu*.

25. 1668-1669, f. 167v. 14 d'abril de 1669 - Santa Maria de Lladó : L.p.a.r., Dijous Sant al cementiri, el *Davallament de la Creu*.

26. 1668-1669, f. 169. 16 d'abril de 1669 - Cervià : L.p.a.r. la *Tragèdia de la mort y passió*.

27. 1670 -1671, f. 61v. 17 de març de 1670. Camprodon: L.p.a.r., Dijous Sant, *La Tragèdia de la Mort y Passió* i el *Departiment de Jesús i Maria*.

16. En els repertoris bibliogràfics consultats no apareix cap edició de la *Victoria Christi* amb aquesta data.

28. 1670-1671, f. 63. 27 de març de 1670 - Corçà: L.p.a.r., al cementiri, els misteris del *Davallament de la Creu* i el *Departiment de Jesús i Maria* a càrrec dels obrers i parroquians de la vila. El Dijous Sant poden fer la representació dins del cementiri. Si ho fan Divendres Sant dins l'església.

29. 1670 -1671, f. 64v. Sant Dalmai : L.p.a. fer ballar els ,cavallets' a l'església en la festa del Roser el dia 4 d'abril de 1670.

30. 1670 -1671, f. 173v. 21 de febrer de 1671 - Besalú : L.p.a.r. a Santa Maria la *Tragèdia* i el *Departiment*.

31. 1670 - Camallera - L.p.a fer ballar els ,cavallets' dintre l'església per la festivitat de Corpus.

32. 1671 - Canet de Mar: L. per posar un llit de la Mare de Déu d'agost, que ara s'ha construït, en l'episodi litúrgic de la dormició de Maria.

33. 1670-1671, f. 224v. 8 d'agost de 1671 - Camprodon: L.p.a.r. la *Comèdia muy devota de la gloriosa Assumpción de la Virgen y Madre de Dios*.

34. 1670-1671, f. 263. 22 de desembre de 1671. - Argelaguer: L.p.a.r. el *Naixement de Unigènit Fill de Déu*.

35. 1672-1674, f. 79. 26 de març de 1672. - A Cornellà i altres veïnats: L.p.a.r. la *Comèdia de Santa Orosia*¹⁷.

36. 1672 -1674, f. 81. 4 d'abril de 1672. Palamós: L.p.a.r., el Dijous Sant a l'església, el *Davallament de la Creu*.

37. 1672 - 1674, f. 83v. 6 d'abril de 1672 - Palol de Revardit: L.p.a.r. el *Davallament de la Creu* i el *Despediment de Jesús* i la *Presa de Nostre Senyor*, en «lloc i amb hàbits decents».

38. 1672 -1674, f. 124. 30 d'octubre de 1672. Monells: L.p.a.r. el *Naixement de l'Unigènit Fill de Déu*, la nit de Nadal.

39. 1672-1674, f. 143v. 26 de març de 1673 - Bàscara : L.p.a.r. la *Mort y passió de Crist* al cementiri.

40. 1672 -1674, f. 144v. 27 de març de 1673. Besalú: L.p.a.r. el *Davallament de la Creu* i l'*Entrada a Jerusalem*, a l'església parroquial.

17. Es tracta d'una altra comèdia de sants de Bartolomé Palau. Sobre aquest autor vegeu, Oleh MAZUR, *Historia de la gloriosa Santa Orosia*, Madrid, Playor 1986.

41. 1672 -1674, f. 144v. 1673 - Palamós: L.p.a.r. el *Davallament de la Creu*.

42. 1675 -1678, f. 159v, 14 de març de 1677- Cabanes: L.p.a.r. la *Presa de Jesucrist*.

43. 1679 - Sant Jordi Desvalls: L. p. a l'escenificació del *Via-Crucis*.

44. 1679-1680, f. 82. 13 d'abril de 1672 - Cornella: l.p.a.r. la *Comèdia de Sant Mer*, de F. Terrats, rector de Terradelles.

45. 1679-1680, f. 209. Llicència a Riudellots de la Selva per fer ballar els ,cavallets' dins l'església el dia de la festa del Roser, el 21 de maig de 1680; semblant a Cassà de la Selva, f. 209v, semblant a Bescanó, f. 210.

Una altra pàgina d'història sacra

No voldríem deixar de consignar en aquest treball altres notícies de representacions molt reculades, interdiccions dictades per l'Església, que pressuposen un origen predominantment eclesiàstic del teatre modern, i que hem recollit en l'àmbit geogràfic de les comarques gironines. Com hem vist al llarg d'aquest article, tot són normes legals, sovint proposades en termes negatius: sancions contra determinades infraccions o delictes.

La primera notícia és una nota erudita, que no hem pogut contrastar, i fa referència a un misteri, sense especificar, escenificat a Sant Eudald de Jou¹⁸ (pàrroquia de Montagut, a la Garrotxa). La resta de documents sobre drames religiosos medievals i prohibicions dictades durant el segle XVI provenen de l'Arxiu Diocesà de Girona.

La representació de la Història dels Tres Reis Mags

Molt més important és la datada a Santa Maria de Castelló d'Empúries, el 7 d'octubre de 1363. A les terres de parla catalana escassegen les escenes dramàtiques que toquen el tema de l'adoració dels Reis Mags¹⁹, lligades moltes vegades a les representacions dels Pastorets. Des des del segle XVI n'hi ha de documen-

18. «En la Edad Media se representaron en la misma varios autos sacramentales», ens diu Xavier MONSALVATJE en el *Nomenclator histórico de las iglesias parroquiales y rurales, santuarios y capillas de la provincia y obispado de Gerona*, Olot, Imprenta y librería de Sucesores de Juan Bonet 1909, 47.

19. José Maria DOÑATE SEBASTIÀ en el seu article, *Aportación a la historia del teatro* dins «Miscelánea de estudios dedicados a la memoria de Martínez Ferrando, archivero», Asociación Nacional de Archiveros y Arqueólogos, Barcelona, 1968, 154, documenta en 1410 i 1417, a Vila-real (Castelló de la Plana), la *Representación de los tres Reis d'Orient*, doc.VIII i XI.

tades a València i a Mallorca. Aquesta de Castelló, muntada a fora de l'església, és, ara per ara, la documentació més antiga de la glossa de l'evangeli de sant Mateu (II, 1-18). Transcrivim (doc.I) una lletra signada per Ènnec de Vallterra, bisbe de Girona, a súplica de Joan, fill de Ramon Berenguer, comte d'Empúries, en la qual commuta al prevere Castelló Massanet, beneficiat de Castelló d'Empúries, tota pena per haver destruït, junt amb altres clergues i preveres, i a mà armada, un cadafal de fusta on s'havia fet la representació de la *Història dels Tres Reis Mags* a càrrec d'altres clergues tonsurats de Castelló d'Empúries, desperfecte que hauria de pagar de la seva butxaca i rebre'n un càstig sever: «...quoddam castrum fusteum vespere seu die Apparitionis Domini proxime preteriti, quod ceteri clerici tonsurati de Castilione construxerant et fecerant infra ecclesiam ad honorem et reverentiam Domini et beate Marie virginis et representandum istoriam trium Regum magorum.»²⁰

Li mana de no tornar-hi, però prefereix ser indulgent i li commuta la pena per una penitència (Banyoles, 8 d'octubre de 1363).

El document II, relacionat amb l'anterior, és una lletra de Guillem Terrades, beneficiat de Sant Lluç de Castelló d'Empúries, per la qual es fa reconeixement de deute a favor del bisbe de Girona, Ènnec, per la quantitat de 80 sous barcelonesos que resten de la despesa de compondre un cadafal de fusta disposat per representar-hi la *Història dels Tres Reis Mags* i que, junt amb altres, va tirar per terra. Testimoni: Bernat Guillem, tonsurat de Banyoles, i Joan d'Ordis, tonsurat de Figueres. Deute cancel·lat el 30 d'octubre de 1363.

Representació de les tres Maries a la Catedral de Girona

La *Representació de les tres Maries* era ja coneguda a través de la lectura dels llibres litúrgics i consuetes de la Catedral de Girona, pels quals sabem que durant els segles XIV i XV, abunden les representacions lligades als oficis litúrgics. R.P. Donovan al seu llibre *The Liturgical Drama in Medieval Spain*²¹ fou el primer que sistematitzà la informació continguda en les dues consuetes de la Catedral de Girona de 1360, i una de Sant Feliu del segle XV, que apunten, sense donar-ne el text, com s'ha de representar *De tribus Mariis* (fol.58r2): «Postea fiet representacio que fit in ecclesia De Tribus Mariis, per novos de capitulo». Quatre anys després de la redacció de la famosa consuetud de 1360, trobem aquesta nota d'arxiu que ens explica algunes interioritats d'aquest drama litúrgic organitzat pels membres més nous del capítol. L'escenificació d'aquest drama sembla anterior a 1360, data en què per fixar i fer guardar la tradició que venia d'antic es redacta en llatí el llibre de consuetuds, costums i pràctiques de la Catedral. Des de sempre, i donada l'ortodòxia de les corpora-

cions parroquials, dels monestirs i de la superestructura eclesial, la consuetud²² fixa per escrit i possibilita el manteniment d'una tradició, una vegada la pràctica és ben arrelada. Els bisbes es preocupaven perquè cada església tingués el seu costumari que recollia pràctiques locals i d'ús més general. Gràcies a aquesta transmissió escrita avui podem conèixer tota una parcel·la de teatre religiós lligat als oficis divins.

Així sabem pel document núm. III que el dijous, 21 de març de 1364, l'advocat Guillem Roca, procurador fiscal del bisbe Ènnec de Vallterra, imposà sota pena de 100 sous a Bernat Gil, refetorer, i a Pere Mestre, aiguader, preveres i oficials de l'església de Girona, i a qualsevol d'ells, que junt amb el venerable Raimon Mestre, prevere del capítol de Girona, i amb el venerable Raimon de Paracolls, prevere del mateix capítol i procurador seu, tots dos absents, s'encarreguin d'assegurar, per raó de la seva ,novetat', la representació de les *Tres Maries*, que per una antiga, lloable i aprovada consuetud es fa en la vinent festa de Pasqua; i com que al propi procurador, en nom del bisbe, recau la responsabilitat que en endavant es compleixi el costum, imposa a quiscun d'ells que lliuri al discret Ramon Geronella, prevere beneficiat de la catedral de Girona, i a Pere Carrera, prevere servidor d'ella, trenta sous, que en total són seixanta, dels béns que tinguin en llur poder, destinats a la dita representació *De les tres Maries*, en substitució dels dits Raimon Mestre i Raimon de Paracolls, procurador seu, absents. Ells van dir que hi estaven disposats, a condició, però, que no puguessin rebre reprensió per part del propi Ramon Mestre o el seu procurador pel fet de les quantitats han de ser pagades i reclamades a ells, sinó que el propi Guillem Roca prometés en nom propi de servir-los indemnes i hi obligués tots els seus béns.

Ordinacions sobre els bisbetons el segle XVI

De la pràctica pintoresca del Bisbetó,²³ de la qual hi ha una abundosa bibliografia²⁴, la consuetud de 1360 en forneix pocs detalls, pels quals sabem que durant el dia dels Innocents el bisbetó assumia les funcions de bisbe. En canvi, durant el segle XVI, sovintegen les prohibicions provocades pels abusos i desordres ocasionats pel caire festiu d'una celebració plena de color en la qual s'elegia l',episcopus puerorum' (doc.IV i V).

22. Antoni PLADEVALL i Josep Maria PONS GURI, *Particularismes catalans en els Costumaris dels segles XIII-XVII*, dins «II Congrés Litúrgic de Montserrat, III, Secció d'Història». Abadia de Montserrat 1967, 103-159.

23. Enric Claudi GIRBAL, *El obispillo de los Inocentes*, dins «Revista de Girona», V (1881), 461-462.

24. Josep ROMEU, *Teatre Català Antic*, II, Curial-Institut del Teatre, 1995, 17 i ss. Lluís LUCERO, *Litúrgia i paralitúrgia del dia de Nadal a la seu de Girona segons la consuetud de 1360*, «Annals de l'Institut d'Estudis Gironins», XXXV (1995), 159-181.

20. Josep Maria MARQUÈS I PLANAGUMÀ, *op. cit.*, U-50, fol. 229.

21. Publicat a Toronto, Pontifical Institute of Medieval Studies 1958.

El 24 de desembre de 1541 el vicari general del bisbe de Girona, Joan de Margarit²⁵, estableix normes per «corregir les insolències y desòrdens de cascun any en las festas de Nadal que se seguexen a respecte y per causa del ,bisbetó'. Es prohibeix (i, doncs, se'ns n'informa) de fer venir gent a confirmar (únicament es permet de fer gresca als escolans i gent menuda); que el dia dels Inocents es llancin nates, terra, cendra i ,altra inmundicia', que es disfressin ni facin «mudances de sonades d'evangelis, epístoles ni psalms», que el bisbetó vagi a la processó a Sant Feliu el dia de Sant Esteve, que es tinguin postures inadequades i que surtin amb avalot, que tinguin les capes de cor ,plegades devant'. Les dites prohibicions foren penjades al cor de la catedral el mateix 24 de desembre per Miquel Riba, notari, mentre es cantava l'ofici de tèrcia, essent testimonis Narcís Sagrera, advocat, i Antoni Pagès, prevere.

El 19 de desembre de 1564 trobem una altra provisió del bisbe Arias González Gallego, (al·ludint a un decret del concili de Trento) per suprimir les pràctiques de ,bisbetons' que es fan a la catedral i en d'altres esglésies del bisbat, a partir de denúncia de Baltasar Vilar, prevere i procurador fiscal de la cúria de Girona. S'estableix pena d'excomunió i multa de 10 lliures barceloneses a tot prevere, beneficiat o laic que no compleixi. En el text llatí es descriuen les festes dels bisbetons i altres representacions, jocs i peces de teatre amb màscara, balls i danses d'homes i dones, folgues, orgies, gresques, menjars, etc. L'escrivà és Joan Vinyals.

Lletra de Benet de Tocco sobre algunes prohibicions

El 22 de maig de 1573 Benet de Tocco, bisbe de Girona, s'adreça als capellans i a tothom del bisbat en general amb el mateix objectiu que l'anterior escrit (idèntic encapçalament; detalla el decret tridentí, sessió XXII, sobre què cal observar i què cal evitar en la celebració de la missa (doc.VI). S'hi prohibeixen, sota pena d'excomunió ,latae sententiae' i multa de 10 ducats, les mateixes activitats descrites en la provisió del bisbe Arias (1564) i s'hi afegeixen les que es fan la vigília del Corpus, el dia de la festa, l'octava i en altres festes («lo gigant o la gigantesca, la àguila, los dragolins, que volten, dansen, es fan petons, canten cançons lascives i ballen ,cerdanas' devant el Santíssim»). Per evitar que hom pugui al·legar ignorància es penjarà el text a les portes de les esglésies i els capellans el llegiran a les misses de més assistència en llengua vulgar.

Pel que fa a la tipologia dels permisos de representacions (doc.VII i VIII), transcrivim la llicència concedida a Guerau Roure, ferrer de les Planes d'Hostoles, i als seus companys per a representar el Dijous Sant dins l'església de Sant

Cristòfol de les Planes la *Història y representatió de la Cena de nostre Senyor*, supervisada per fra Reginald Poc, lector del monestir de Sant Domènec de Girona. Se li cobren 2 sous. Un altre apunt de 14 de març de 1677 testimonia la representació a Cabanes de *La Presa de Jesuchristo*.

Apèndix I. Els textos

1

1363 octubre 7 ADG, Registre de lletres 1363-1365 (U-50), f 13v-14

Nos Enecus, Dei gratia episcopus Gerundensis, ad preces et ob reverentiam incliti domini Iohannis, filii incliti ac magnifici domini infantis Raimundi Berengarii comitis Impuriarum, gratis et ex certa scientia remittimus, diffinimus et indulgemus tibi Castilioni Massaneti, presbitero beneficiato in ecclesia beate Marie de Castilione, tenore presentium litterarum, omnem et quamcumque penam, questionem, accionem et demandam quam contra te vel bona tua face-re, movere, infligere seu intemptare possemus eo quia cum quibusdam aliis clericis et presbiteris dicte ecclesie Castilionis vi armorum et manu armata diruisti et prostratus fuisti quoddam castrum fustume, vespere seu die festi Apparitionis domini proxime preteriti quod ceteri clerici tonsurati de Castilione construxerant et fecerant infra ecclesiam ad honorem et reverentiam Domini et beate virginis Marie et representandum istoriam Trium Regum magorum qui ipsa die, stella previa et duce venerunt Iherosolimam cum muneribus suis adorare Dominum, pro quibus de vigore iuris deberes a tuo beneficio et officio removi et alias per nos graviter condemnari. Nos tamen, considerantes quod defectus nostrorum temporum, quibus non solum merita sed ipsa hominum corpora defecerunt, ipsum rigorem suadent mitigari, melioraque et utiliora de tua salute fiducialiter expectantes, et quia malumus de misericordia quam de severitate reddere rationem, ipsum rigorem super huiusmodi reatibus, delictis seu defectibus in aliquam penitentiam anime tue salutarem, ne totalis pene remissio tibi intentum tribuat delinquendi, tibi duximus commutandam. Pro qua quidem penitentia, quantumcumque aliam penam realem et personalem, civilem et criminalem, quam pro predictis contra te vel bona tua facere, infligere vel intemptare possemus in iudicio vel extra tibi favorabiliter relaxamus. Mandamus tamen tibi in posterum talia vel similia non comittas. Et tecum (*sic*) etiam, nisi aliud obstat impedimentum canonicum, [f.14] ut possis in tuis susceptis ordinibus ministrare et tuum beneficium retinere, et super irregularitate per te in premissis contracta in quantum de iure possumus dispensamus, has patentes litteras sigillo nostro comunitas tibi in premissorum testimonium concedentes.

Datum Balneolis, vii die octobris, anno a nativitate Domini mcccclx tercio.

25. Aquest text (núm.4) fou parcialment publicat per Jaime VILLANUEVA, *Viaje literario a las Iglesias de España*, vol. XII, Madrid, Imprenta de la Real Academia de la Historia, Madrid 1850, 341-342.

(Una lletra de tenor semblant fou adreçada a Guillem Terrades, beneficiat de la capella de Sant Lluç de Castelló, amb data de 12 d'octubre de 1363: *Manual* cit., f. 16rv); és copiada a continuació.

2

1363 octubre 13

ADG, Manual 1361-1365 (D-162), f64v

Die xii octobris anno predicto, Guilielmus Terrades, presbiter beneficiatus in capella Sancti Luce de Castellione, gratis et ex certa scientia recognovit debere reverendo in Christo patri et domino domino Eneco, Dei gratia episcopo Gerundensi licet absenti, in posse mei notarii etc., octuaginta solidos bar., restantes ad solvendum dicto domino episcopo de compositione secum facta pro eo quia die Apparicionis domini proxime preteriti una cum aliis vi armorum et manu armata diruerat et prostratus fuerat quoddam castrum fusteam quod factum fuerat infra ecclesiam de Castilione ad representandum ad honorem Domini istoriam trium Regum magorum qui venerunt Iherosoliman cum muneribus suis ipsum adorare Dominum, renunciando exceptioni etc, quos sibi solvere promisit per totum presentem mensem octobris, quod nisi fecerit, etc. obligans etc., in iure etc. Testes Bernardus Guilielmi, clericus tonsuratus de Balneolis, et Iohannes de Ordeis, clericus tonsuratus de Figueriis.

Fuit cancellata de mandato domini episcopi, die xxx mensis octobris anno predicto [1363].

3

1364, març 26.

AGD, Manual 1362-1365, f93v-94

Item die iovis .xxi. mensis martii, discretus Guilielmus de Ruppe, procurator fiscalis reverendi in Christo patris et domini domini Eneci, Dei gratia episcopi Gerundensis, imposuit penam centum solidorum Bernardo Egidii, presbitero refectorerio, et Petro Magistri, aquaderio, presbiteris et officialibus ecclesie Gerundensis et eorum cuilibet, quatenus cum venerabili Raimundo Magistri, presbitero de capitulo Gerundensi, et cum venerabili Raimundo de Paracolls, presbitero de ipso capitulo eius procuratore, absentibus, teneantur ex laudabili et antiqua et approbata consuetudine in festo Pasce proximo, ratione sue novitatis, facere representationem *De les Tres Maries*; et ipsius procuratoris nomine domini episcopi intersit hinc fieri facere prout decet, quod eorum quilibet de redditibus et aliis que habeant penes se ex aliquo predictorum tradat triginta solidos, qui sunt in universo sexaginta, discretis Raimundo Geronella, presbitero beneficiato in ecclesia Gerunde, et Petro Carrera, presbitero in ea deservienti, pro faciendo dictam representationem *De les Tres Maries* nomine dicti Raimundi Magistri et dicti Raimundi de Paracolls, eius procuratoris, absentium. Qui dixerunt quod

erant parati, dum tamen non possint reprehendi per ipsum Raimundum Magistri vel eius procuratorem quod ipsas habent solvere et repetere quantitates, sed ipse Guilielmus de Ruppe nomine suo proprio promittat ipsos inde servare indemnes et obliget omnia bona sua (*segueixen clàusules*).

4

24 desembre 1541.

ADG, Manual 1541-1543 (D-219), f68

Lo Rnd. m. Joan Torrell, en sacres letres doctor, canonge de la present seu y del Rm. sor. don Joan de Margarit, per la gratia de Déu bisbe de Gerona en so spiritual y temporal vicari general, ab consell y aprobació del honorable capitol de la present ysglesia, volent y desitjant corregir les insolències y desórds de cascun any en las festas de Nadal se seguexen a respecte y per causa del bisbetó; y altrament desijant en dits dies los officis divinals se fassen y celebren amb molta devoció, honor y reverència de tant alta nativitat com se pertany, y volent provehir circa los desórds y insolències de cascun dia circa les coses deval scrites se seguexen, y augmentar lo servici divinal:

Mana que ninguns beneficiats de dita ysglésia quan stiguen en caïra no aporten ni aportar ajuden ningunes persones al dit bisbetó per confirmar ni altrament, sots pena de .vi. diners per cascun y cascuna veguada a la obra de dita ysglésia aplicadora, sinó que dexten star dit bisbetó ab los scolans xichs de dita ysglésia y altres scolans xichs voldran ab ell, y ells li puguen aportar altres fedrins de pocha edat, lo que se tol·lerarà parexent, pus emperó ho fassen limitadament y sens desórds ni avolot.

Ítem mana que com alguns de dits beneficiats aportaran los ciris quells aporten ab canalobre y en lo modo degut y acostumat y no sia algú de dita ysglésia que tir nates ni terra, sendre y altra immundícia, ni se fassen caure los uns als altres, no aporten dit bisbetó, ni fassen lo dia dels Innocents ni altres dies desfressos alguns ni mudances de sonades de evangelis, epístoles ni psalms, ni fassen altres insolències ni desórds, hans stiguen en lur loch devotament com se pertany y se deu celebrar lo officí divinal, sots la mateixa pena.

Ítem mana que lo dia de sant Steve, en lo qual dit capítol ab solemne profesó acostuma devalar ab la ysglésia de Sanct Feliu y aquí celebrar missa solepna, dit bisbetó no vaie en dita processó, ni en dita ysglésia de sant Feliu no fassen bisbetó dit dia en la dita missa, sots la mateixa pena i altrás penas arbitràries per levar dites y altres insolències provenients per dits bisbetons.

Ítem mana que dits dies ni altres ninguns de dita seu com stan en les cadires, no stiguen ajaguts ni recolsats de cap ab les mans ni tinguen los peus sobre los banquetes stant devant les cadires del cor de baix, i sobre alguns llibres, ni parlen uns ab altres sinó molt baix i molt limitadament, sots la mateixa pena, ni hisquen aplotats com acostumen del cor, sinó amb molt bon orde y limitadament, maiorment les hores ha molt poble en la dita ysglésia, perquè del exir axí aplotats y amb impetut molts resten scandelizats y que leshores se

sforsen en exir principalment per la porta del Crucifix, per evitar la murmura-
ció del poble.

Ítem mana que ningú de dit capítol ni beneficiats alguns qui aporten capes
de cor, stant en lo dit cor ni en les absolucions no tinguen dites capes plegades
devant, sinó que les tinguen baixes fins en terra, cobrint los peus, com ja anti-
gament era de bona y loabla pràctica en dita ysglésia, sots la matexa pena.

Datum Gerunde, die vigesima quarta mensis decembris anno a Nativitate
Domini millesimo quingentesimo quadagesimo primo.

Dicta die preinserte ordinationes e manu propria dicti domini vicarii sub-
signate et sigillo huius vicariatus in fine sigillate, fuerunt intimate et posite in
latrilio cori dicte ecclesie Gerundensis, de mandato dicti domini vicarii, per me
dictum Michaellem Riba, presbiterum notarium, dum officium tercię in dicta
ecclesia decantabatur, presentibus pro testibus vocatis discretis Narcisso Sagre-
ra et Anthonio Pagès, presbiteris dicte ecclesie.

5

19 desembre 1564 ADG, Registre de Lletres 1562-1565 (U.204), f 254.

Noverint universi quod die intitulata decima nona mensis decembris anno a
nativitate Domini millesimo quingentesimo sexagesimo quarto, coram illustri
et reverendissimo in Christo patre et domino domino Aria, miseratione divina
Gerundensi episcopo, personaliter constitutus venerabilis Balthesar Vilar,
presbiter, procurator fiscalis curie ecclesiastice Gerunde, vigore iuramenti in
initio sui officii prestiti, denunciavit eidem illustri et reverendissimo domino
episcopo sequentia:

«Ço és que a noticia sua és pervingut que en la sglésia cathedral e altres sglésies
de la present ciutat e diòcesi de Gerona, eclesiàstics seculars e scholans de dita seu e
altres esglésies e altres persones acostuman fer bisbetons, los quals portant mitra,
cossa e altres vestiments fan alguns officis e donan benedictió al poble, contra-
fahent lo vertader prelat, e feent insolèntias e burlas e altres cosas prophanas, e se fan
altres choses que perturban los divinals officis per fer riure los miradors, lo que re-
donda en menyspreu e perturbació del culto divino o dels officis divinals, dis-
trahent lo poble de attentió e devotió; per ço ne fa la present denúncia, supplicans a
sa senyoria reverendíssima acerca de assò vulla proveir conforme dret, e segons los
sagrats decrets del Concilio Tridentino, a fi que tals abusos sian extirpats.

Fuit sibi lectum presente dicto illmo. et rmo. domino episcopo, et perseve-
ravit. Et rmus. dominus episcopus etiam perseveravit. Et ilico, dicta et eadem
die, premissis sequitis, dictus illustris et rmus. dminus episcopus, volens, ut di-
xit, super premissis ut decet providere, michi Joanni Vinyals scribe vicariatus
tradidit quandam provisionem scriptam et manu propria sue Rme. subscrip-
tam tenoris sequentis.

«Cum ecclesiam sanctam, que domus Dei est et locus orationis, sanctitudo
deceat, iustum et pium est ut abusus omnes turpes et actus inhonesti et proph-

ni qui divina officia perturbant ordinemque ab Spiritu Sancto sacrosancte
Ecclesie traditum pervertunt in maximam irreverentiam et offensam divine
maiestatis cultusque divini impedimentum ab omnibus ecclesiis, sacrisque et
piis locis evellantur et expellantur; quapropter nos Arias, Dei et apostolice Se-
dis gratia episcopus Gerundensis, tam ordinaria quam apostolica auctoritate a
sacrosancta sinodo Tridentina nobis tradita, omnes prophanas et seculares ac-
tiones, vana atque prophana colloquia, deambulationes per ecclesias, strepitus,
clamores, contractus et iudicia secularia, iocos teatrales et larvales, tripudia et
choreas marium ac mulierum, comessiones, convivia et alia id genus, preci-
pue illud abusum, quo in ecclesia nostra cathedrali Gerundensi et aliis nostre
diocesis quotannis in festo Nativitatis Domini seu Innocentium illi pueri sive
alii, mitra, baculo ac vestibus pontificalibus qui detractionem, derisum seu vi-
lipendium sacri sacerdotii (*esquing*) more episcoporum benedicunt et alia et ad
risum provocant et facere procurant penitus tollimus et interdiciamus; mandan-
tes omnibus et singulis dicte nostre ecclesie et diocesis presbiteris beneficiatis
cuiuscumque gradus et conditionis ac laicis sub excommunicationis pena et decem
librarum Barchinonensium et seu aliis penis arbitrio nostro imponendis, pau-
peribus seu operi dicte ecclesie vel aliis piis locis arbitrio nostro applicandis, et
eadem supradicta et singula nullo modo facere aut attentare vel quovis modo
directe vel indirecte, publice seu occulte procurare deinceps presumant, aut in
ecclesiis et piis locis facere presumant. Et ne quis ignoratia huius mandati ali-
quam excusationem pretendat, mandamus idem mandatum in curia nostra ec-
clesiastica legi et publicari et in aliis quibuscumque presbiteris seu clericis qui
predicta vana, prophana et irreligiosa seu eorum quodlibet soliti sunt inire seu
instruere. Datum in nostro palacio, die decima nona decembris anno millesimo
quingentesimo sexagesimo quarto».

(A continuació es troben les notes de publicació; l'ordre fou intimada a Ber-
nat Oliva, mestre de cant de la seu, als curats de les esglésies parroquials de Gi-
rona, al comanador de la Mercè i al guardià del convent de Sant Francesc).

6

22 maig 1573 ADG, Registre de Lletres 1569-1573 (U-206), f 361v.

Nos Benedictus de Tocco, Dei et sancte Sedis apostolice gratia Gerundensis
episcopus, et vigore sacri concilii Tridentini delegatus apostolicus, dilectis no-
bis in Christo clericis ecclesiarum civitatis et nostre Gerundensis diocesis ac
aliis personis cuiuscumque status, gradus, ordinis vel conditionis existant, sa-
ludem in Domino. Cum ecclesiam sanctam que domus Dei est et locus orationis
sanctitudo deceat iustum et pium est ut abusus omnes et actus inhonesti et
prophani que divina officia perturbant ordinemque ab Spiritu Sancto sacro-
sancte ecclesie traditum pervertunt in maximam irreverentiam et offensionem
divine maiestatis cultusque divini impedimentum ab omnibus ecclesiis sacris-
que locis evellantur et expellantur; quapropter tam ordinaria quam apostolica

auctoritate a sacrosancta Tridentina synodo, cessione (*sic*) vigesima secunda, sub titulo *De observandis et evitandis in celebratione misse*, nobis tradita, omnes prophanas et seculares actiones vanaque atque prophana colloquia, deambulationes per ecclesias, strepitus, clamores, contractus et iudicia secularia, iocos theatrales, tripudia et choreas marium et mulierum, comessiones, convivia et alia huius generis, precipue illum abusum quo in hac ecclesia cathedrali Gerunde et aliis nostre diocesis ecclesiis quotannis in vigilia festi Smi. Sacramenti et in eius die ac in capite octave et forsitan aliis festivitatibus utitur, deferentes unus ‚lo gigant‘, alius ‚la gigantesa‘ et quidam ‚la aguila‘ et quidam ‚dragolins‘ et alia animalium genera, per ecclesias chorizando et se deosculando etiam, et quod dolorose referimus, coram Sacratissimo Sacramento lascivas cantilenas timpaniste sonantes, tripudiando ‚cerdanas‘ et alia in Dei Optimi Maximi offensam populique christiani scandalum et divinorum officiorum perturbationem, ob strepitum et alias nec divina celebrari valent officia nec una pars chori presbiterorum alteram partem audire. Ideo predictos abusus tollimus, cassamus penitus et interdicens, cum in ecclesia Dei aliquo ... nihil debeat fieri quod oculos et aures ad orationem venientium et (...)um seu orantium offendat seu avertat. Mandantes universis et singulis, tam clericis quam laicis cuiusvis status, gradus aut conditionis existant, sub excommunicationis late sententie pena, quam in his scriptis nunc pro tunc contra inobedientes ferimus et promulgamus, ac decem ducatorum auri pena locis piis aut operi ecclesie per nos applicanda, ut eadem supradicta omnia et singula nullo modo facere aut attentare vel quovis modo, directe vel indirecte, publice seu occulte in ecclesiis deinceps procurare seu facere presumant nec permittant. Ne igitur aliquis huius mandati ignorantiam allegare valeat seu pretendat, mandamus idem mandatum in curia nostra ecclesiastica publice legi et publicari ac in valvis nostre cathedralis et aliarum ecclesiarum presentis civitatis Gerunde vel locis ubi nobis bene visum fuerit affigi, curatisque et aliis quibuscumque presbiteris seu clericis quibus sub dicta pena prima die dominica vel festiva a receptione presentium in antea proxime ventura, inter missarum solemnias et dum maior pars populi ad divina convenerit audienda officia in lingua vulgari sic ut predicta omnia omnibus nota sint. Datum et actum Gerunde, die vigesima secunda mensis maii anno a nativitate Domini millesimo quingentesimo septuagesimo tertio.

7

Exemples de llicències per a representacions teatrals.

3 abril 1613 ADG, Reg 1613-1614 (U-318), f 5.

Die .ii. aprilis MDCXIII. Attenta relatione rdi. fratris Reginaldi Poc, lectoris in monasterio Sancti Dominici ordinis fratrum Predicatorum Gerundae, cui recognitio infrascriptae representationis per infrascriptum dominum uicarium

fuerat commisa, conceditur licentia Geraldo Roure, fabro ferrario parrochie de les Planes Gerunden. diocesis, et sociis suis quod die jovis in Cena Domini proxime ventura intus ecclesiam parrochiam Sancti Christophori dictae parrochiae de les Planes possint representare representationem per dictum fratrem Reginaldum Poch recognitam et manu notarii infrascripti subscriptam, continentem terdecim folea, intitulata *Historia y representatió de la Cena de nostre Senyor* — 2s.

14 març 1677 ADG, Reg 1675-1678 (U-265), f 159 v.

Die 14 martii 1677. Llicència per a representar la *Presa de Jesuchristo* en la parròquia y lloch de Cabanas.

(La primera llicència conté al final la nota d'haver-se cobrat dos sous al qui la sol·licità).

Apèndix II

ÍNDIX ALFABÈTIC D'AUTORS, PERSONES QUE DEMANEN LLICÈNCIES, OBRES I POBLES SEGONS LA CRONOLOGIA DE LES REPRESENTACIONS

Argelaguer 34	Confraria de la Puríssima Sang 19
Bàscara 39	Corçà 28
Besalú 17,30,40	Cornellà 21,35,44
Bescanó 45	Crespià 8
Bisbal, la 3, 20,	<i>Davallament de la creu</i> 8,19,21,25,28,
bisbetons, veg. Apèndix I	36,37,40,41
Blanes 11	<i>Departiment de Jesús i Maria</i> 28,30
Cabanes 42	<i>Despediment de Jesús</i> 37
Calonge 12,19	<i>Entrada a Jerusalem</i> 40
Camallera 31	Fina, Hilarió, 3
Camprodon 27,33	Gadilla, Antonio 7,9
Canet de Mar 23, 32	<i>Història de la Cena de Nostre Senyor</i> 1
Cassà de la Selva 16,45	<i>Historia de santo Tomas de Aquino</i> 4
‘Cavallets’ 15,29,31,45	<i>Historia llamada de la degollation de san</i>
Cervià de Ter 26	<i>Juan Bautista</i> 2
<i>Comedia de sant Amerio, abat de la villa</i>	Jonquera, La 7,9
<i>de Banyolas</i> 7,9,18	Juià 10,14
<i>Comèdia de sant Mer</i> 44	<i>Loco cuerdo, el</i> 5
<i>Comedia de santa Orosia</i> 35	Lledó 5,25
<i>Comedia muy devota de la gloriosa</i>	Lleida 13
<i>Assumpción de la Virgen y madre de</i>	<i>Llit de la Mare de Déu</i> 32
<i>Dios</i> 33	Malgrat de Mar 24

- Misteris de la Passió de Christo* 8
Misteri del naixement del Fill de Déu
 11,12,20,23,34
 Miró, Baptista 13
 Monells 20,38
Mort y passió de Crist 39
Naixement 16
Naixement de l'Unigènit Fill de Déu 38
 Navata 6
 Palamós 36,41
 Palau, Bartolomé 10
 Palol de Reverdit 37
Passo del santíssim Sacramento 3
 Planes, les 1
 Pous, Montserrat 4
 Poch, Reginald 1
Presa de Nostre Senyor 37,42
 Riudellots de la Selva 45
 Sant Dalmaí 13,29
 Sant Jordi Desvalls 43
 Sant Llorenç de la Muga 2,4
 Santa Cristina d'Aro 15
 Tarrats, Felicià 18,44
 Terradelles 18,44
Tragèdia de la Mort i Passió del Fill de Déu 13,17,26,27,30
Tragèdia y presa de l'Unigènit Fill de Déu
 24
Tragicomedia del felice alumbramiento, vida y martirio de las gloriosas santas vírgenes Justa y Rufina 6
Tres Maries vegeu apèndix I
Via-Crucis 43
Victoria Christi 10,14
 Vilar, Bartomeu 2
- Vilobí d'Onyar 22
Tipus d'obres representades
 Assumpcionistes 33
 Auto sacramental 3
 Bíblic 5
 'Cavallets', ball de 15, 22,29, 31,45
 Hagiogràfiques 4,6,7,9,18,35,44
 Impreses, obres 10
 Llit de la Mare de Déu 32
 Nadalenques 11,12,16, 20,23,34,38
 Passionístiques:
 Davallament de la creu 8,19,21,
 25,28,36,37,40,41
 Departiment de Jesús i Maria 28,
 30,37
 Entrada a Jerusalem 40
 Història de la cena 1
 Misteris de la Passió 8
 Presa de Christo 24,37,42
 Tragèdia de la mort y passió 13,17,
 26,27,30,39
 Via-Crucis 43
 Veterotestamentàries 2,10,14
Llocs de representació atestats.
Calendari festiu
 Cementiri 5, 25,39
 Corpus 31
 Església 8,16,21,22,28,36,40,45
 Mare de Déu d'Agost 32
 Sant Joan 2
 Roser, festa del 15,29,45